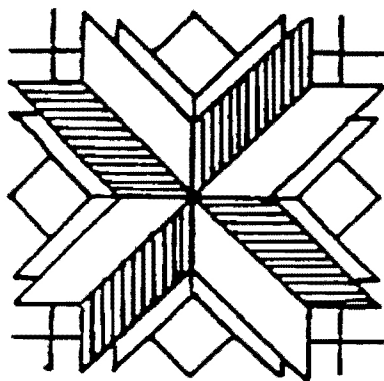

VALODAS MĀCĪBAS DARBA BURTNĪCA

(5. klasei)

Sakārtojis Eduards Avots

VALODAS MĀCĪBAS DARBA BURTNĪCA

(5. klasei)

Sakārtojis Eduards Avots

AMERIKAS LATVIEŠU APVIENĪBA

6. iespiedums

2002

I v a d ī j u m a m

Šis trešais pārstrādātais Darba burtnīcas izdevums ir pieskaņots L. Ziemeles Praktiskās latviešu valodas un pareizrakstības mācības trešajai nodaļai. Burtnīcas viela aptver un iepazīstina ar vārdu šķirām un vārdu pareizrakstību.

Šo pārstrādāto izdevumu, ievērojot skolotāju izteiktās velmes, esmu centies veidot vienkāršāku un vieglāku. Burtnīcas viela iedalīta A un B lappusēs. A — lappuses domātas mācīšanai klasē skolotāja vadībā, bet B — lappusēs ir līdzīgi vingrinājumi mājas darbiem.

Visnepieciešamākie gramatikas paskaidrojumi ir izteikti iespējami īsi un vienkārši, un tie ir ielogoti. Ieteicams skolotājiem, sākot jauno lappusi, ievadīt ar līdzīgiem piemēriem un izskaidrojumiem un tikai tad sākt uzdevumu veikšanu.

Gramatikas vielu esmu centies dažādi atdzīvināt ar īpašiem uzdevumiem un mīklām. Parasti uzdevumiem pievienoti vārdi, kas izlietojami uzdevumā, tādējādi atvieglinot skolēna darbu. Nedaudziem retāk lietojamiem vārdiem esmu ierakstījis iekavās sinonīmus vārdus un paskaidrojumus. Tomēr uzdevumos ir arī daudz tādu vārdu, kas būs jāizskaidro skolotājiem un arī vecākiem.

Skolām, kas darbojas ar nepilnu mācībdienu skaitu, ieteicams (ja tas iespējams) uzdot mājās vecāku uzraudzībā veikt pa divām lappusēm. Šādas skolas varētu arī pēc skolotāja izvēles izlaist kādas maznozīmīgākās lappuses un vingrinājumus.

S a k ā r t o t ā j s.

Iepriekšējās klases vielas
atkārtojums
Lokāmās vārdu šķiras

1. -A

Visus latviešu valodas vārdus iedala 9 šķirās. No tām 5 ir lokāmas, kuņām mainās galotnes (*S k o l ē n i i e t u z s k o l u. S k o l ē n i e m s k o l ā j ā m ā c ā s.*). Šīs 5 vārdu šķiras ir: *l i e t v ā r d i* (dūmenis, putns, gudrība), *k ā d e ņ i* (brūns, slīps, straujš), *s k a i t l e ņ i* (otrais, pieci, simts), *v i e t n i e k v ā r d i* (es, tu, mans, šis) un *d a r b ī b a s v ā r d i* (stumt, skandēt, censties).

- a) Izlasi vēlreiz teikumus un padomā, kā pēc vārda nozīmes atšķiras katra vārdu šķira no iepriekšējās!
- b) Izšķiro šos vārdus pareizās vārdu šķirās: kokle, sauss, pieci, mēs, tulkot, censties, piedot, tu, mūsu, simts, desmitais, sīks, rūsgans, saule, vītols, apķērīgs, raut, elst, mans, viņš, dziesma, skaudība, mizot, savs, pirmais, piecpadsmit, biezs, slidens, osa, manta, saulains, dzidrs, dusmoties, jūsu, šāds, septītais, simtais, spožs, modrs, slava, ķirsis, deviņi, astotais, šis, atsaukties, norunāt, tāss (bērza miza), tas, viens, solīt.

L i e t v ā r d i (substantīvi — 10):

.....

K ā d e ņ i (adjektīvi — 10):

.....

S k a i t l e ņ i (numerāļi — 10):

.....

V i e t n i e k v ā r d i (pronōmeni — 10):

.....

D a r b ī b a s v ā r d i (noriseņi jeb verbi — 10):

.....

.....

- c) Uzraksti teikumu, kuņā ir vietniekvārds, lietvārds, kādenis un vēl daži vārdi!

.....

1. -B

Nelokāmās vārdu šķiras

Latviešu valodā ir vēl 4 nelokāmās vārdu šķiras, kuŗām galotnes nemainās (Š o d i e n ir sestdiena. Kas š o d i e n ir uzdots?). Šīs nelokāmās vārdu šķiras ir: apstākļi (šodien, šeit, ātri), prievārdi (uz, pie, zem), saikļi (un, bet, ka) un izsaukmes vārdi (ai, vai, re).

- a) Sašķiro šos nelokāmos vārdus pareizās šķirās: šeit, vau-vau, kikerigū, ai, vai, pa, par, lēnām, citādi, un, ka, zem, aiz, arī, ne, bet, re, lūk, ņau, senāk, klusām, uz, pie, jo, lai, ja, šodien, ārā, kamēr, kā, klau, kūkū, ap, virs, pērn, visur, bez, no, ūja, tur.
Piezīme: vari pārbaudīt L. Ziemeles valodas mācībā no 38.-44. lp.

Apstākļi (kur? kad? kā? adverbji — 10):

Prievārdi (prepozīcijas — 10):

Saikļi (konjunkcijas — 10):

Izsaukmes vārdi (interjekcijas — 10):

- b) Pasvītā šajos teikumos apstākļus un pēc tiem uzraksti pareizus jautājumus: kad? kur?kā?

Vakar (.....) *šeit* (.....) *lija auksts lietuss. Tāpēc es šodien* (.....) *esmu saaukstējies. Pa kāpnēm jāiet lēnām* (.....) *un uzmanīgi* (.....).

- c) Uzraksti teikumu, kuŗā iesaisti šādus prievārdus: uz, pie!

- d) Uzraksti teikumu, kuŗā saiklis *un* savieno divus lietvārdus!

Vārdu šķiru noteikšana

2.-A

- a) Pēc katra vārda iekavās ieraksti, kādai vārdu šķirai šis vārds pieder!
Lieto šādus saīsinājumus: lielv., kād., skaitl., vietn. v., darb. v., apst., priev., saikl., izsauksm. v.

Šorīt (apst.) es (vietn. v.) uzcēlos (darb. v.) agri (apst.).

Es (.....) gaidīju (.....) ilgi (.....) skolas (.....)

autobusu (.....) uz (.....) ielas (.....) stūra (.....).

Parasti (.....) uz (.....) stūra (.....) gaida (.....) pieci

(.....) skolēni (.....): trīs (.....) meitenes (.....) un

(.....) divi (.....) zēni (.....). Bet (.....) šorīt (.....)

vienas (.....) meitenes (.....) trūka (.....). Viņa (.....)

bieži (.....) kavē (.....) skolu (.....) slimības (.....) dēļ

(.....).

- b) Uzraksti visas nedēļas dienas, sākot ar svētdienu! Nepiemirsti, ka latviešu valodā nedēļas dienas raksta ar mazo burtu!

.....
.....

- c) Uzraksti visus 12 mēnešus! Arī tie jāraksta ar mazo burtu.

.....
.....

- d) Uzraksti, kāds šodien datums! Šodien ir 19 gada

Ievēro, kā latviešu valodā raksta datumu!

- e) Uzraksti: kad ir dibināta Latvijas republika un kad tu esi dzimis (-usi)!

Latvijas republika dibināta 19 gada

Esmu dzimis - dzimusi 19 gada

2. -B

Vārdu šķiru noteikšana

- a) Ieraksti pēc katra vārda iekavās vārdu šķiru (saīsināti)!

Rudens (.....) *ir* (darb. v.) *vēss* (.....) *gadalaiks* (.....).
Debesis (.....) *bieži* (.....) *ir* (darb. v.) *mākoņainas* (.....),
un (.....) *laiks* (.....) *vējains* (.....). *Dažreiz* (.....) *līst*
 (.....) *vēss* (.....) *lietus* (.....) *un* (.....) *ielas* (.....)
ir (.....) *slapjas* (.....). *Šādā* (.....) *laikā* (.....) *man*
 (.....) *nepatīk* (.....) *iet* (.....) *uz* (.....) *skolu*
 (.....), *bet* (.....) *es* (.....) *tomēr (saiklis) ņemu* (.....)
savu (.....) *skolas* (.....) *somu* (.....) *un* (.....) *eju*
 (.....) *uz* (.....) *skolu* (.....).

- b) Izraksti atsevišķi: dzīvniekus un zvērus, putnus, augus un nedzīvas lietas!
 Lietvārdi: tīģeris, strauss, palma, divritenis, plaukts, zvirbulis, bifelis, sērmūklis (pīlādzis), cauna, tilts, granīts, papagailis, dadzis, plosts, aka, kamielis, lakstīgala, lūsis, vārna, vīksna, ērglis, kaza, bezdelīga, vilciens, sīpols, salāti, paparde, zilonis.

Dzīvnieki un zvēri:

.....

Putni:

.....

Augi:

.....

Nedzīvas lietas:

.....

Ja vārds beidzas ar: -bs, -ds, -gs, -ts, -zs, un -žs, tad līdzskanis pirms s dzirdams citādi. Piemēri: s t a b s (skan — staps), d r a u g s (drauks), g a d s (gacs), r a t s (racs), d ā r z s (dārss), m e ž s (mešs).

Tāpēc šādi vārdi jāpārveido daudzskaitlī: daudzi stabi, draugi u. t. t. Tad skaidri dzirdam pareizo līdzskani.

a) Uzraksti šos vārdus vienskaitlī!

Daudzskaitlis	Vienskaitlis	Daudzskaitlis	Vienskaitlis
<i>nagi</i>		<i>zobi</i>	
<i>zirgi</i>		<i>stabi</i>	
<i>logi</i>		<i>apgērbi</i>	
<i>vaigi</i>		<i>robi</i>	
<i>ragi</i>		<i>lopi</i>	
<i>draugi</i>		<i>gadi</i>	
<i>žogi</i> (sētas)		<i>cimdi</i>	
<i>sniegi</i>		<i>mati</i>	
<i>spoki</i>		<i>rati</i>	
<i>trauki</i>		<i>meži</i>	
<i>laiki</i>		<i>bērzi</i>	
<i>koki</i>		<i>dārzi</i>	

b) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus vienskaitlī (galotnes i vietā raksti -s vai -šs)!

Daudzskaitlis	Vienskaitlis
<i>asi nagi</i>	<i>ass nags</i>
<i>dziļi sniegi</i>	
<i>strauji zirgi</i>	
<i>dumji tītari</i>	
<i>zaļi meži</i>	

3. -B

Līdzskaņu rakstība

 * Ievēro kā raksta: au g sts kalns un au k sts gaiss *

a) Ieraksti izlaisto burtu vietā g vai k!

Ir labi, ja cilvē .. s ir taupī .. s, bet ne skops. Au .. stā vējā man apsala vai .. s. Labs zir .. s labi jākopj. Nu gan apmeties au .. sts lai .. s. Mans labais drau .. s kā caurais trau .. s. Svai .. s piens jātur vēsumā. Au .. stos kalnos ir au .. sts gaiss. Bailī .. s kā zaķis, manī .. s kā kaķis.

b) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus vienskaitlī!

Daudzskaitlis

Vienskaitlis

sārti vaigi

.....

labi draugi

.....

sausie ceļi

.....

dārgie trauki

.....

gaišie cimdi

.....

augsti koki

.....

auksti pirksti

.....

skumji brīži

.....

c) Izdomā un pieraksti, ko katrs dzīvnieks var darīt. Šie dzīvnieki var: riet, paudēt, brēkt, maut, blēt, zviegt, idēt, bubināt, purrāt, vankšķēt (bez iemesla riet), gaudot, baurot. Vari pajautāt arī vecākiem.

Suns var:

Kaķis var:

Zirgs var:

Gous var:

Aita var:

Salikti vārdi jeb salikteņi ir divu vārdu savienojumi.

Piemēram: pirmā + diena — pirmdiena, vecais + tēvs — vectēvs
mācība + stunda — mācībstunda, lieta + vārds — lietvārds

Salikteņa pirmais vārds parasti zaudē galotni.

a) Savieno šos divus vārdus vienā — uzraksti salikteņus!

svētā + diena —

pirmā + diena —

otrā + diena —

trešā + diena —

ceturta + diena —

piektā + diena —

sesta + diena —

darba + diena —

lieta + vārds —

bieza + putra —

biezs + piens —

lapa + puse —

Daži salikti vārdi arī savienojumā nezaudē galotni.

Piemēri: tautasdziesma, vecāmāte, dēladēls, brāladēls, garastāvoklis u. c.

b) Ieraksti šos salikteņus pareizos teikumos: garastāvoklis, vecāsmātes, tautasdziesmas.

Daudzas latviešu ir radušās

senatnē. Man šodien nav labs

Rītdien ir mūsu dzimšanas diena

4. -B

Salikteņu rakstība

- a) Uzraksti pareizi visas septiņas nedēļas dienas, sākot ar svētdienu!

.....

- b) Savieno šos vārdus par salikteņiem un ieraksti pareizos teikumos: upes + malā, brīva + stundu, meža + malā, laika + rakstu, biezā + putra.

Es arvien gaidu *Man patīk*
sēdēt *un vērot ūdens*
straumi. Es salasīju *daudz*
sēņu. Es lasu arī latviešu
Man garšo rīsu (līdzīgi miežiem, no kā taisa putraimus)

- c) Atkārtotošanai iekavās ieraksti pēc katra vārda, kas tā ir par vārdu šķiru (lietv., kāden., vietn. v. u. t. t.). Vari paskatīties 1.-A un 1.-B lappusē.

Rudenī (.....) *kokiem* (.....) *lapas* (.....) *sāk* (.....)
dzeltēt (.....) *un* (.....) *lēnām* (.....) *nokrīt* (.....).
Koki (.....) *pa* (.....) *ziemu* (.....) *stāv* (.....) *kaili*
 (.....). *Bet* (.....) *skuju* (.....) *kokiem* (.....) *skujas*
 (.....) *ir* (darb. v.) *zaļas* (.....) *arī* (.....) *pa* (.....) *ziemu*
 (.....).

Mūsu pārtikas vielas.

- d) Uzraksti, kāds var būt piens, gaļa un maize! Izmanto šos vārdus: svaigs, saskābis, sažuvusi, jēla, sarūdzis, cepta, vārīta, sautēta. (Uzmanību: ievēro šo vārdu galotnes.)

Maize var būt:

Piens var būt:

Gaļa var būt:

Lietvārds (Substantīvs)

5. -A

Cilvēkam ir 5 prāti: redze, dzirde, oža, garša un tauste. Ar tiem cilvēks var redzēt, dzirdēt, saost, sagaršot un sataustīt jeb sajūst dažādas lietas.

- a) Sašķiro šīs dažādās lietas: galds, svilpiens, dziesma, krēsls, saldums, smarža, aukstums, smaka, grāmata, troksnis, vēsums, rūgtums, zieds, zīmulis, šņāksana, karstums, sāļums, gāze, kliedziens, rakstulis, skābums, sāpes.

Redzamas lietas:

Dzirdamas lietas:

Saožamas lietas:

Sagaršojamas lietas:

Sataustāmas jeb sajūtamās lietas:

Lielāko daļu lietu mēs varam sajūst ar šiem 5 prātiem. Tās mēs saucam par vērojamiem priekšmetiem.

Bet ir arī tādas lietas, ko varam tikai iedomāties savā prātā (taisnība, gods, uzticība u.c.). Tās sauc par domu priekšmetiem.

Vērojamā un domu priekšmetu nosaukumus sauc par lietvārdiem.

- b) Sašķiro šos lietvārdus vērojamās un domu priekšmetos: saule, cerība, smarža, centība, lapa, vējš, skaudība, godīgums.

Vērojamie priekšmeti:

Domu priekšmeti:

5. -B

Lietvārdi

- a) Sašķiro šos lietvārdus divās grupās: pavards, gudrība, uzticība, strazds, kļava, godīgums, satiecība, lāpa, koklēšana, gods, siltums, atzinība.

Vērojamie priekšmeti:

.....

Domu priekšmeti:

.....

Nu gan lielas aplamības!

- b) Pārlabo un pārraksti pareizi šos aplamos (nepareizos) teikumus!
 Tomāts ir zils. Saldējums ir karsts. Piens ir melns. Eglei aug āboli. Ābelei galotnē ciekuri.
 Motociklu dzen ar vājienu. Ezim ir maiga spalva (dzeloņi). Ozola zaros aug kartupeļi.
 Izlieto šos vārdus: zīles, sarkans, dzeloņi, benzīnu, auksts, balts, ciekuri, āboli.

.....

.....

.....

.....

.....

Ko es varu saost un sagaršot?

Uzraksti, kuņģus priekšmetus vari sagaršot vai saost (ar aizvērtām acīm): sāli, šokolādi, apelsīnu, cukuru, kafiju, sīpolu, ķiploku, piparu, rozi, seleriju.

Es varu saost:

.....

Es varu sagaršot:

.....

- d) Pieraksti šos mīklu atminējumus pareizām mīklām: krēsls, suns, mēle!

Četri taisa gultu, divi rāda uguni, viens pats apgulstas (.....).

Kājas ir, galvas nav (.....).

Sarkans sunītis aiz kaulu vārtiem (.....).

Īpašvārdi un sugas vārdi

6. -A

Lietvārdi vēl iedalās arī īpašvārdos un sugas vārdos.

Sugas vārdi apzīmē vienādu priekšmetu sugu: zirgs, galds, zīmulis.

Visus sugas vārdus raksta ar mazo burtu.

Īpašvārdi ir īpaši vārdi kādam atsevišķam priekšmetam: Valdis, Maira, Daugava, Amerika, Kalniņš.

Visus īpašvārdus raksta ar lielo burtu.

Ievēro: Ja vārdam var priekšā pielikt vārdu *tas* vai *tā*, tad droši tas ir lietvārds: *tas* sals, *tā* sāls.

- a) Pasvītā šajā gabaliņā visus lietvārdus (pārbaudi ar *tas* vai *tā*, jo daži nav lietvārdi). Pēc tam visus lietvārdus sadali īpašvārdos un sugas vārdos!

Latvija, dziedādams, Arnis, logs, lasīt, saule, Gauja, slapjš, ezers, upe, Rīga, Amerika, dusmoties, tagad, cepure, Maira, Guntis, ausma (rīta gaisma), Kriksis, rakstulis.

Īpašvārdi:

.....

Sugas vārdi:

.....

Lietvārdu dzimte

Visi lietvārdi pieder *vīriešu* vai *sieviešu* dzimtei.

Vīriešu dzimtes lietvārdi: vīrietis, gailis, galds, medus, ceļš.

Sieviešu dzimtes lietvārdi: sieviete, vista, māja, sirds, egle.

Dzimti viegli noteikt, piedomājot pirms lietvārda vārdu: *tas* — *vīriešu* dzimtei (*tas* krēsls) un *tā* — *sieviešu* dzimtei (*tā* sirds).

- b) Izšķiro pa dzimtēm šos lietvārdus (iedomājies: *tas* vai *tā*): vīrs, tēvs, māte, sieva, logs, skola, ēka, koks, zvaigzne, mētelis, nakts, kuģis.

Vīriešu dzimtes vārdi (6):

.....

Sieviešu dzimtes vārdi (6):

.....

6. -B

Lietvārdu dzimte

- a) Pieraksti šiem lietvārdiem vīriešu un sieviešu dzimtes galotnes: -ājs, -āja, -nieks, -niece.

Vīriešu dzimte

Sieviešu dzimte

<i>skolot</i>	<i>skolot</i>
<i>audzināt</i>	<i>audzināt</i>
<i>zīmēt</i>	<i>zīmēt</i>
<i>gleznot</i>	<i>gleznot</i>
<i>strād</i>	<i>strād</i>
<i>maiz</i>	<i>maiz</i>
<i>skol</i>	<i>skol</i>
<i>veikal</i>	<i>veikal</i>
<i>saim</i>	<i>saim</i>
<i>pilsēt</i>	<i>pilsēt</i>
<i>dārz</i>	<i>dārz</i>
<i>sveši</i>	<i>sveši</i>
<i>kārum</i>	<i>kārum</i>
<i>zem</i>	<i>zem</i>
<i>dziedāt</i>	<i>dziedāt</i>
<i>māksli</i>	<i>māksli</i>

- ›) Izšķiro šos vārdus pa dzimtēm: zirgs, pavards, ķepa, soma, kakls, galva, gulbis, mūris, zivs, dzelzs, ledus, mēle.

Vīriešu dzimtes vārdi (6):

.....

Sieviešu dzimtes vārdi (6):

.....

Vienskaitlis un daudzskaitlis

7. -A

Ja lietvārds apzīmē *v i e n u* priekšmetu, tad tas ir *v i e n s k a i t l ī*, piemēram: zīmulis, krēsls, ceļš, lapa, apse.

Ja lietvārds apzīmē *d i v u s* vai *v a i r ā k u s* priekšmetus, tad tas ir *d a u d z s k a i t l ī*, piemēram: zīmuļi, krēsli, ceļi, lapas, apses.

a) Pārveido šos lietvārdus daudzskaitlī!

Vienskaitlis	Daudzskaitlis	Vienskaitlis	Daudzskaitlis
<i>z a ķ i s</i>		<i>s l o t a</i>	
<i>k a ķ i s</i>		<i>s o m a</i>	
<i>o z o l s</i>		<i>p r i e d e</i>	
<i>g a l d s</i>		<i>r ī k l e</i>	
<i>v ē j š</i>		<i>n a k t s</i>	 (-is,
<i>t a u r i ņ š</i>		<i>z ī v s</i>	

b) Uzraksti atbildes uz šiem jautājumiem!

Kas ir plauksta? Kas ir delna? Kas ir dūre? Kas ir elkonis? Atbildēm izlieto šos vārdus: plauksta iekšpuse, rokas vidējā locītava, cieši kopā savilkti (saliekti) pirksti, rokas lejas daļa ar pirkstiem.

Plauksta ir

Delna ir

Dūre ir

Elkonis ir

c) Uzraksti šos vārdus piemērotos teikumos: bolīt, birt, līt, ritēt, nolaist, asarot, blisināt, piemiegt, birdināt, slaucīt, ieplēst, mirkšķināt.

Acis var:

.....

Asaras var:

.....

7. -B

Vienskaitlis un daudzskaitlis

- a) Izraksti atsevišķi šos lietvārdus — kas ir vienskaitlī un kas daudzskaitlī: lauks, acis, domas, gaisma, riteņi, soma, stabi, iela, āboli, putni, ūdens, kucēns, nazis.

Vienskaitlī ir:

Daudzskaitlī ir:

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem **vienskaitlī**!

Daudzskaitlis	Vienskaitlis	Daudzskaitlis	Vienskaitlis
<i>n a ž i</i>	<i>n a z i s</i>	<i>l i e p a s</i>	
<i>v ē ž i</i>		<i>p a n n a s</i>	
<i>z a ķ i</i>		<i>k r ū z e s</i>	
<i>ķ i r š i</i>		<i>t a s e s</i>	
<i>ā b o l i</i>	 (-s)	<i>z e ķ e s</i>	

- c) Pieraksti šiem lietvārdiem **dau dz s k a i t l ī**! (Atmet galotni -s un tās vietā raksti -is).

Vienskaitlis	Daudzskaitlis	Vienskaitlis	Daudzskaitlis
<i>a c s</i>		<i>z o s s</i>	
<i>a u s s</i>		<i>b a l s s</i>	
<i>n ā s s</i>		<i>n a k t s</i>	
<i>u z a c s</i>		<i>g o v s</i>	

- d) Ievieto teikumos jau iepriekšējā lappusē minētos vārdus: piemiedzu, nolaida, birt, asarot, ieplētu.

*Es no brīnumiem tikai acis vien Es
par to tikai acis. Zēns aiz kauna
..... acis. Aiz žēluma man sāka
asaras Viņam no vēja acis sāka*

Lietvārdu galotnes

8. -A

 * Vīriešu dzimtes lietvārdu galotnes ir: -s, -š, -is, -us.
 * Piemēri: kok-s, ceļ-š, rakstul-is, led-us.
 * Sieviešu dzimtes lietvārdu galotnes ir: -a, -e, -s.
 * Piemēri: muc-a, svilp-e, telt-s.
 * *****

- a) Sašķiro šos lietvārdus pēc dzimtēm un galotnēm: mētelis, tauriņš, nakts, logs, plecs, liet-
 tus, ķēniņš, viltus, ēka, sēta, rīkle, sāls, zivs, ezis, teļš, vidus, āķis, virve, vārna, vanags, liz-
 da, lode, medus, sliexnis, dzelzs, tērauds, ierve, aploksne, vējš, tirgus, knābis, ezers, spro-
 ga, uguns, ciemiņš.

Vīriešu dzimte

-s	-š	-is	-us
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

Sieviešu dzimte

-a	-e	-s
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

- c) Sastādi šos vārdus saprotamā teikumā: Man, asarot, sirds, par tādu, un acis, sažņaudzās,
 sāka, netaisnību.

.....

8. -B

Lietvārdu galotnes

- a) Pabeidz šos teikumus (skaties iepriekšējā lapā)!

Vīriešu dzimtes lietvārdu galotnes ir:

piemēri (izdomā citus!):

Sieviešu dzimtes lietvārdu galotnes ir:

piemēri (izdomā citus!):

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem pareizās galotnes (-s, -š, -is, -us, -a, -e, -s)!

Ievēro: katri 2 punkti nozīmē vienu burtu!

Pulksten , gail , kaimiņ .. , putn .. , migl .. , plaukst .. , paradīz .. , pava-

sar , dzejol , kukul , tauriņ .. , pātag .. , virskrekl .. , sadursm .. ,

virsniek .. , tirg , sird .. .

- c) Ieraksti iekavās aiz katra lietvārda tā dzimti (vīr. dz. vai siev. dz.)!

V i r t u v ē (.....) *u z p a v a r d a* (.....)

b i j a u z l i k t a p a n n a (.....) *u n t ē j a s* (.....) *k a n n i ņ a*

(.....). *U z p a n n a s* (.....) *b i j a d a ž i g a b a l i ņ i*

(.....) *g a ļ a s* (.....) *u n k a r t u p e ļ u* (.....) *š ķ ē l ī t e s*

(.....).

- d) Sastādi šos vārdus saprotamā teikumā: Ik rītus, zobus, mazgāju, ar zobu, seju, un, es, suku, tīru.

.....

.....

- e) Uzraksti dažus Latvijas upju un pilsētu nosaukumus!

.....

.....

- f) Uzraksti lietvārdus ar galotni -is, -s, -š, -a, -e!

.....

.....

Latviešu valodā un īpaši tautasdziesmās ir daudz lietvārdu ar pamazināmām galotnēm: -ītis, -īte, -iņš, -iņa.

Piemēri: sun-ītis, egl-īte, zirdz-iņš, māj-iņa.

Tie ir pamazināmie jeb mīlināmie vārdi.

Pamazināmie vārdi: gailītis, zālīte, galdiņš, sētiņa.

Mīlināmie vārdi: tētītis (tētiņš), saulīte, māmiņa.

Pamazināmās galotnes priekšā g pārvēršas par dz, bet k par c.
zirg s — zir dz iņš, ko k s — ko c iņš.

- a) Pieraksti šiem lietvārdiem pamazināmās galotnes -ītis, -īte!

lācis *tase* *kaķis*

svilpe *cālis* *kaste*

cirvis *karte* *krupis*

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem pamazināmo galotni -iņš, -iņa!

zars *sēta* *pirksts*

bumba *plecs* *soma*

vējš *pēda* *dēls*

- c) Pieraksti šiem lietvārdiem pamazināmās galotnes! Ievēro: g pārvēršas par dz un k — par c.

zirgs *koks*

draugs *trauks*

diegs *joks*

sniegs *loks*

vai gs *vilks*

- d) Cilvēks var degunu špaukt, špaukāt, izšpaukt, noslaucīt, arī nolaist un pacelt. Ievieto šos vārdus pareizā teikumā: špaukāt, ar paceltu.

Zēns pēc uzslavas visu dienu staigāja *degunu*

Nav labi degunu vienmēr

9. -B

Pamazināmie lietvārdi

- a) Pabeidz rakstīt šos teikumus! Skaties iepriekšējā lappusē!

Latviešu valodā un īpaši

.....

.....

Piemēri (citi):

.....

Tie ir pamazināmie jeb

.....

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem pamazināmās galotnes (-ītis, -īte, -iņš, -iņa)!

ezis miegs grāvis

zirgs kurmis rags

pele diegs vilks

- c) Pasvītā šajās tautsdziesmās pamazināmos vārdus!

Kā bitīte medu sūca,

Āzīti, bucīti,

Tā es ļaužu valodiņu.

Kur liki bārdiņu?

Es saliku vārdu ziedus,

Kā puķītes vainagā.

- d) Izraksti atsevišķi, kuŗas no šīm vielām var bērt un kuŗas liet?
ūdens, putraini, krējums, milti, piens, eļļa, zirņi, pupas, rīsi, sula, cukurs, sīrups, pipari, limonāde. (Maini galotnes!)

Traukā var liet: ūdeni,

.....

.....

Traukā var bērt: putrainus,

.....

.....

- a) Pieraksti šos vārdus priekšā piemērotam lietvārdam!
Sarkana. Līks. Nikns. Liels.

..... *k o k s* *p u ķ e* .
..... *s u n s* *b ē r z s* .

Šie vārdi izsaka priekšmetu īpašības un atbild uz jautājumu: kāds? kāda?
Tāpēc šos vārdus sauc par *k ā d e ņ i e m* . Kādenis jeb īpašības vārds apzīmē lietvārda īpašību.

- b) Pasvītā šajos teikumos *k ā d e ņ u s* !

Lielā (kādā?) mežā, mazā (kādā?) mājiņā dzīvoja veca (kāda?) māmiņa. Sirmā (kāda?) māmiņa zināja daudz skaistu (kādu?) pasaku. Vecā (kāda?) māmiņa staigāja tālus (kādus?) ceļus un rātniem (kādiem?) bērniem stāstīja jaukas (kādas?) pasakas

Dzimte un skaitlis

Kādenis vienmēr piemērojas lietvārdam. Kādā dzimtē ir lietvārds —tādā arī kādenis: stipr-s vēj-š, stipr-a vētr-a.
Kādā skaitlī lietvārds —tādā ir arī kādenis: stipr-s vēj-š, stipr-i vēj-i.

- c) Pieraksti šos kādeņus piemērotiem priekšmetiem!
Jauna. Silts. Vecas. Pelēks. Puķaina. Biezs.

..... *k a ž o k s* *c e p u r*
..... *g a l o š a s* *k r e k l*
..... *m ē t e l i s* *k a k l a s a i t*

Pieraksti šos kādeņus piemērotam lietvārdam un pieskaņo kādeņa galotni: Tumšs. Ga

- d) *v a k a r s* *v a k a*
..... *n a k t s* *n a k t*
..... *r ī t s* *r ī*
..... *d i e n a* *d i e n*

10. -B

Kādenis
Dzimte un skaitlis

a) Pabeidz rakstīt šos teikumus! Skaties iepriekšējā lappusē!

Kādenis jeb īpašības vārds

.....

Kādenis vienmēr

.....

Kādā skaitlī ir lietvārds

.....

Kādā dzimtē ir lietvārds

.....

b) Pieraksti šos lietvārdus piemērotiem kādeņiem:
lauks, vakars, draugs, vējš, diena, pasaka, mēness, istaba.*Stiprs* *Plašs**Tumšs* *Labš**Saulaina* *Vēsa**Pilns* *Skaista*

c) Pieraksti šiem kādeņiem pretējās īpašības.

Taisns *līks* *Auksts**Īss* *Augsts**Šaurs* *Mīksts**Mazs* *Tumšs**Balts* *Lēnš**Agrs* *Čakls**Priecīgs* *Vieglš**Slapjš* *Biezs*

Atbildot uz jautājumiem, lietvārdiem mainās galotnes (kā nav? — galda).
 Uz jautājumu kas? — atbildam ar pamatgalotni (kas? — galds, nazis, māja, egle).
 Uz jautājumu kā? (kā nav?) — galotne mainās (kā nav? — galda, naža, mājas, egles).

- a) Ieraksti šos lietvārdus teikumos, atbildot uz jautājumu kas? (vai kas ir?):
 mežs, sals, sniegs, lapa, saule.

Aiz upes redzams (kas?) *Šoruden*
iestājās agrs (kas?) *Drīz uzsniga*
arī (kas?) *Pēc brokastīm parādījās arī* (kas?) *Pie loga pielipa*
 (kas?)

- b) Ieraksti šos pašus vārdus teikumos, atbildot uz jautājumu kā? no kā? kā nav?

Šeit tuvumā nav (kā nav?) *Es nemaz*
nebaidos (no kā?) *no* *Pagājušo gadu*
šeit bija maz (kā?) *Mūsu kļāvā*
vairs nav nevienas (kā nav?) *Laiks*
apmācās, un vairs neredz (kā?)

Šādu galotņu maiņu sauc par lietvārdu locīšanu. Lietvārdi maina galotnes, atbildot uz sešiem jautājumiem: kas? kā? kam? ko? ar ko? kur?
 Atbildot uz jautājumu kas?, lietvārds ir nō m i n ā t ī v ā (kas? — galds).
 Atbildot uz jautājumu kā? (kā nav?), lietvārds ir ģ e n i t ī v ā (kā? — galda).

- c) Ieraksti iekavās pēc lietvārda jautājumu (kas? vai kā (nav)? un kas tas ir par locījumu (nōm. vai ģen.).

Vējš (kas? — nōm.) *aizpūta sausās lapas*.

Bet šodien vairs nav vēja (.....?) .

No rīta kokos bija sarma (.....?) .

11. -B

Lietvārdu locīšana

- 1) Uzraksti šos vārdus, atbildot uz jautājumiem — kas ir? un kā nav? — zirgs, ābols, trauks,

Nominatīvs kas?

Genitīvs kā (nav)?

- 2) Uzraksti šos vārdus: soma, saule, plauksta, atbildot uz jautājumiem: kas ir? un kā nav?

Nominatīvs kas?

Genitīvs kā (nav)?

- 3) Pārraksti šo gabaliņu un iekavās katram lietvārdam pārveido galotni saskaņā ar jautājumu!

Rudens ir skumjākais (g a d s — kā?) laiks. Rudenim nav tā (k r ā š ņ u m s — kā?), kas ir pavasarim. Nav arī tās (p i e v i l c ī b a — kā nav?), kas ir ziemei. (S a u l e — kā?) siltums ir mazinājies. (C i l v ē k s — kā?) prāts ir skumīgs, jo (v a s a r a — kā?) jaukais laiks ir pagājis.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- d) Pieraksti šos teikumus pareizā teikuma turpinājumā! — kājas augšējā daļa virs ceļa — kājas apakšējā locītava — kājas vidējā locītava — kājas daļa zem ceļa līdz pēdai — kājas apakšējā daļa ar kājas pirkstiem — kājas pēdas pakalējā daļa.

Augšstilbs ir

Liels ir

Celis ir

Potīte ir

Pēda ir

Papēdis ir

Uz jautājumu **k a m ?** lietvārdu galotne atkal mainās (kam? — galdam, nazim, mājai, eglei).

Atbildot uz šādu jautājumu — **k a m ?** — lietvārds ir **d a t ī v ā**.

Uz jautājumu *k o ?* lietvārdu galotne arī mainās (ko redzu? — galdu, nazi, māju, egli).

Atbildot uz jautājumu — ko (redzu)? — lietvārds ir **a k u z ā t ī v ā**.

- a) Uzraksti šos lielvārdus datīvā un akuzatīvā, atbildot uz jautājumiem: kam? un ko?
(sniegs, vējš, zāķis, iela, ierīce)

Datīvs kam?

Akuzātīvs k o(redzu)?

- b) Pārraksti šo gabaliņu un iekavās ieliktā lietvārda galotni pārveido saskaņā ar jautājumu

Mūsu (m ā j a — kam?) ir plašs (p a g a l m s — kas?). Pagalmā tēvs ierīkoja sakņu (d ā r z s — ko?). Sakņu (d ā r z s — kam?) visapkārt ir zema (s ē t i ņ a — kas?). Arī visam (p a g a l m s — kam?) apkārt ir stieplu (ž o g s — kas?), jo mūsu (s u n s — kam?) pats brīvi skrādīt pa (p a g a l m s — pa ko?). Arī mūsu (k a i m i ņ š — kam?) bija (s u n s — kas?). Bet (k a i m i ņ š — kā?) suns neieredzēja (k a ķ i s — ko?) un tagad (k a i m i ņ š — kam?) vairs nav (s u n s — kā nav?). Tagad (k a ķ i s — kam?) nav no (s u n s — no kā jābaidās).

[illegible]

12. -B

Lietvārdu locīšana

- a) Uzraksti šos lietvārdus teikumos datīvā, atbildot uz jautājumu kam?
Lietvārdi: draugs, kaķis, māmiņa, upe, māja, saule.

*Es iedevu grāmatu (kam?) Māmiņa
ielēja pienu (kam?) Es pateicu pal-
dies (kam?) Šai (kam?)
..... ir divi stāvi. Ziemā (kam?)
nav siltuma. Šai (kam?) ir stāvi krasti.*

- b) Uzraksti tos pašus vārdus teikumos akuzātīvā, atbildot uz jautājumu ko (redzu)?

*Es nejausi uz ielas satiku (ko?)
Kaimiņš man rādīja (ko?) savu
Es vienmēr paklausu (ko?) savu
Es uzzīmēju uz papīra (ko?) platu
Staigādams es ievēroju (ko?) zaļu
Tumšs mākonis aizsedza (ko?)*

- c) Uzraksti šos vārdus arī ģenitīvā, datīvā un akuzātīvā!

Nominātīvs — kas? krēsls, zaķis, iela, saule.

Ģenitīvs — kā (nav)?

Datīvs — kam?

Akuzatīvs — ko (redzu)?

- d) Ieraksti iekavās pēc lietvārda, kādā locījumā šis lietvārds uzrakstīts!
Lieto saīsinājumus: nōm., ģen., dat., akuz.!

*Vējš (kas?) (.....) mājas (kā aizmugurē?) (.....)
aizmugurē sadzina sniega (kā?) (.....) kupenu (ko?)
(.....). Es savēlu lielu sniega (kā?) (.....) vālu (ko?)
(.....).*

Uz jautājumu — *a r k o ?* — lietvārda galotne ir tāda pati kā akuzatīvā (*ko ? — kok u ; ar ko ? — ar kok u*).
 Atbildot uz jautājumu — *a r k o ?* — lietvārds ir *i n s t r u m e n t ā l i* :
ar ko ? — ar kaķi ; ar ko ? — ar zīmuli ; ar ko ? — ar brāli ; ar ko ? — ar cepuri .
 Atbildot uz jautājumu — *k u r ?* (arī *kad ?*) lietvārda galotne arī mainās —
 lietvārda beigās vienmēr ir garš patskanis: *ā , ē , ī , ū* , (*kur ? — mājā , upē ,*
sirdī , medū). Atbildot uz jautājumu *k u r ?* — lietvārds ir *l o k ā t ī v ā* .

- a) Pārraksti šo gabaliņu un iekavās ierakstīto lietvārdu pārveido, atbildot uz jautājumu — *a ko ?* vai arī — *kur ?*
 Tēvs (*ar ko ?* grābeklis) sagrāba (*kur ?* pagalms) lapas un sabāza (*kur ?* maiss). Es parast rakstu *ar* (*ar ko ?* rakstulis). Nākot (*kur ?* māja), es dažreiz iegriežos (*kur ?* veikals). *Ar* (*ar ko ?* nazis) var ātri iegriezt (*kur ?* pirksts).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Uzraksti šos lietvārdus instrumentālī un lokatīvā: sniegs, vējš, kaķis, iela, ietve.

I n s t r u m e n t ā l i s — a r k o ? a r s n i e g u , a r

.....

L o k ā t ī v s — k u r ? s n i e g ā ,

.....

- c) Uzraksti šiem locījumiem pareizos jautājumus — *kur ? kā ? kas ? kam ? ar ko ? ko ?*

N ō m i n ā t ī v s — *A k u z ā t ī v s —*

Ģ e n i t ī v s — *I n s t r u m e n t ā l i s —*

D a t ī v s — *L o k ā t ī v s —*

13. -B

Lietvārdu locīšana

- a) Tagad mēs pazīstam visus lietvārdu locījumus. Uzraksti šos vārdus visos locījumos: ceļš, kaķis, krēsls. Katram locījumam pieraksti arī pareizo jautājumu!

Nō m i n ā t ī v s —?

Ģ e n i t ī v s —?

D a t ī v s —?

A k u z ā t ī v s —?

I n s t r u m. —?

L o k ā t ī v s —?

- b) Ieraksti šajos teikumos lietvārdu — k a ķ i s pareizos locījumos!

..... *ir mīkstas ķepiņas.* *ir mīlīgs dzīvnieks.* *Māsai patīk rotaļāties ar* *Arī* *barība jāglabā ledus skapī. Es bieži paglaudu mūsu*

- c) Ieraksti pēc lietvārda iekavās jautājumus un locījumu! Lieto šādus saīsinājumus: nōm., ģen., dat., akuz., instr., lok.

Skolā (.....?) *mēs jau mācāmies arī ģeografiju* (.....?) *un vēsturi* (.....?). *Pēc katras stundas* (pēc kā?.....) *ir starpbrīdis* (.....?). *Tad skolēni* (.....?) *var iziet pagalmā* (.....?). *Kad atskan zvans* (.....?), *tad mēs steidzamies atkal klasē* (.....?) *un gaidām skolotāju* (.....?).

- d) Pieraksti šos atrisinājumus pareizajām mīklām: Grāmata. Kartupeļi sakņu dārzā!

Zaļa vista, melns perēklis, baltas olas, cita maza, cita liela. (.....). *Balti lauki, melni lopi, gudram ganam jāgana.* (.....).

Visu lietvārdu galotņu maiņa notiek pēc noteiktiem gramatikas likumiem.

Tas redzams šajā tabulā — kā izmainās vīriešu dzimtes galotnes.

Locījumu tabula
Vīriešu dzimte

Locījums un jautājums	- s - š	- is	- us
Vienskaitlis			
Nōm. kas?	o z o l - s	š ķ ī v - i s	l i e t - u s
Ģen. kā?	o z o l - a	š ķ ī v - j a	l i e t - u s
Dat. kam?	o z o l - a m	š ķ ī v - i m	l i e t - u m
Akuz. ko?	o z o l - u	š ķ ī v - i	l i e t - u
Instr. ar ko?	ar o z o l - u	ar š ķ ī v - i	ar l i e t - u
Lok. kur?	o z o l - ā	š ķ ī v - ī	l i e t - ū
Daudzskaitlis			
Nōm. kas?	o z o l - i	š ķ ī v - j i	l i e t - i
Ģen. kā?	o z o l - u	š ķ ī v - j u	l i e t - u
Dat. kam?	o z o l - i e m	š ķ ī v - j i e m	l i e t - i e m
Akuz. ko?	o z o l - u s	š ķ ī v - j u s	l i e t - u s
Instr. ar ko?	ar o z o l - i e m	ar š ķ ī v - j i e m	ar l i e t - i e m
Lok. kur?	o z o l - o s	š ķ ī v - j o s	l i e t - o s

Tādas pašas galotņu maiņas ir citiem vīriešu dzimtes lietvārdiem (galotnes -s, -š, -is, -us).

Bez šiem 6 locījumiem vēl ir v o k ā t ī v s — uzrunas locījums bez jautājuma.

Vokātīvu lieto uzrunājot personas un dzīvus radījumus, piemēram:
A n d i , iesim skrieties! I n c ī t i , vai tev nesalst ķepiņas?

a) Uzraksti teikumu, kurā Guntis ir vokātīvā!

14. -B

Lietvārdu locīšana

- a) Uzraksti vienskaitļa ģenitīvu! Ievēro mikstinājumus!

Nōm. kas? g a i l i s , g u l b i s , c i r v i s , b r ī d i s

Ģen. kā?

- b) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda jautājumu un saīsinātu locījumu!

Mūsu kaimiņam (.....?) ir plašs pagalms (.....?). Pagalma (.....?) vidū (.....?) kaimiņš (.....?) ierīkoja ledus (kā?) laukumu (.....?). Laukumā (.....?) bērni (.....?) slido. Laukumu (.....?) bieži aplaista ar ūdeni (.....?), kas sasalst ledū (.....?).

- c) Ieraksti šos vārdus pareizos teikumos: Slidotavas, stiepļu žogs, ar ragaviņām, pa pagalmu.

..... vienā galā ir augsta sniega kupena.

No tās mazie bērni laižas lejā

Pagalmam apkārt ir

Tāpēc var brīvi skraidīt kaimiņu suns.

- l) Ieraksti iekavās šos mīklu atrisinājumus: gailis, gailis, ķiršoga!

Apkārt sarkans kā asinis, iekšā ciets kā akmens.

(.....).

Vīrs niķu niķiem, svārki stiķu stiķiem, kaula deguns, gaļas bārda

(.....).

Kas dzied visu mūžu no galvas (.....).

Sieviešu dzimtes lietvārdiem nōminātīvā ir šādas galotnes: -a, -e, -s.

Piemēri: s k u d r - a , j ū d z - e , n a k t - s .

Arī sieviešu dzimtes lietvārdiem lokot mainās galotnes. Apskati locījumu tabulu un ievēro, kā galotnes mainās.

Locījumu tabula
Sieviešu dzimte

Locījums un jautājums	-a	-e	-s
Vienskaitlis			
Nōm. kas?	l i e p - a	a p s - e	t ā s - s
Ģen. kā?	l i e p - a s	a p s - e s	t ā s - s
Dat. kam?	l i e p - a i	a p s - e i	t ā s - i j
Akuz. ko?	l i e p - u	a p s - i	t ā s - i
Instr. ar ko?	ar l i e p - u	ar a p s - i	ar t ā s - i
Lok. kur?	l i e p - ā	a p s - ē	t ā s - ī
Daudzskaitlis			
Nōm. kas?	l i e p - a s	a p s - e s	t ā s - i s
Ģen. kā?	l i e p - u	a p š - u	t ā š - u
Dat. kam?	l i e p - ā m	a p s - ē m	t ā s - ī m
Akuz. ko?	l i e p - a s	a p s - e s	t ā s - i s
Instr. ar ko?	ar l i e p - ā m	ar a p s - ē m	ar t ā s - ī m
Lok. kur?	l i e p - ā s	a p s - ē s	t ā s - ī s

Tādas pašas galotņu maiņas ir arī citiem sieviešu dzimtes lietvārdiem (galotnes -a, -e, -s)

- a) Skatoties šajā tabulā, loki mutvārdiem šādus lietvārdus: slota, zāle, uguns.
- b) Pieraksti šos vārdus blakus līdzīgiem (pēc satura) vārdiem: krāšņs, dziedināt, jautāt, liepas dziednieks, teikt.

ā r s t s — m a i ģ i —

s k a i s t s — ā r s t ē t —

s a c ī t — v a i c ā t —

- c) Uzraksti daudzskaitļa ģenitīvu! Ievēro mīkstinājumus!

Nōm. kas? z ā l e s , u p e s , z ī m e s , r o z e s

Ģen. kā?

15. -B

Lietvārdu locīšana

- a) Uzraksti šos sieviešu dzimtes lietvārdus visos locījumos! Vari skatīt iepriekšējo lappusi. Pieraksti arī visiem locījumiem jautājumus! Raksti rūpīgi!

Vienskaitlis

<i>Nōm.</i>	?	<i>s k u d r a</i>	<i>j ū d z e</i>	<i>n a k t s</i>
<i>Ģen.</i>	?			
<i>Dat.</i>	?			
<i>Akuz.</i>	?			
<i>Instr.</i>	?			
<i>Lok.</i>	?			

Daudzskaitlis

<i>Nōm.</i>	?			
<i>Ģen.</i>	?			
<i>Dat.</i>	?			
<i>Akuz.</i>	?			
<i>Instr.</i>	?			
<i>Lok.</i>	?			

Ievēro — lokatīvā dažreiz der arī jautājums *k a d ?* Piemēram: vakarā (kad?).

- b) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda jautājumu un saīsinātu locījumu!

Ziemā (.....?) *arī saulainā dienā* (.....?) *salst deguns* (.....?) *un piere* (.....?). *Ziemas* (kā?) *laikā* (.....?) *cilvēki* (.....?) *parasti rokās* (.....?) *valkā cimdus* (.....?) *un galvā* (.....?) *siltu cepuri* (.....?).

Grūtāk rakstāmi vārdi

abējāds	fraze	pasazieris
abpusējs	garša, garža	pastāvīgs (nemainīgs)
acīm redzot	griesti	patstāvīgs (neatkarīgs)
aculiecinieks	ģerbonis	pērkons (ģen. pērkona)
acumērs	ģimetne	piedurkne
ačgārns (otrāds)	ieraža	pludmale
alfabēts	ikkatrs	pulkstenis (ir astoņi)
altāris	ikkuŗš	pulksten (astoņos)
apvārsnis (horizonts)	ik pārdienas	radīss
ardievas	ikreiz	rietumi (vakari)
ārtava (nauda, ziedojums)	ik vakarus	rūgts (ābols)
atbalss	ilggadīgs	rupjmaize (rudzu m.)
atraitnis	istaba	salīgt (norunāt)
attāls (radinieks)	it kā	salīkt (saliecties)
attapīgs (apķērīgs)	izzobot	sirgt (slimot)
atvilktne (galdam)	izzināt	slapjdraņķis (slapjš sniegs)
augsts (kalns)	jebkad	smarža
auksts (laiks)	jebkur	spilgts (spoŗš)
austrumi (rīti)	karalis	spirgts (vesels)
azots (lok. azotī)	kartīte	tagadne
bēkons	kaut kas	tāls (ceļš)
benzīns	kaut kāds	tālrūnis
bīfstēks	kaut kur	tik daudz
birzs (bēŗzu meŗš)	kommats	tikai
birztala (bēŗzu meŗš)	labprāt	tikko
caurredzams	liksmis	tiklīdz
ceturksnis (gada c.)	lizda	tikpat
ciekūrs (eglēm)	lūgsna (lūgŗanas teksts)	treŗi (trīs)
cirks	mēnesis (maiŗa m.)	uzvara
daudzmaŗ	mēness (spīdeklis)	uzzināt
diemŗēl	metalls	vainags
diennakts	nekāds	vakarvakarā
dūcis (nazis)	nekas	viss (viss bars)
dzeguŗe kūko	nemaz	vis (neieŗu vis)
dzelzceļš	ne tik vien	vienreiz
ēstgriŗa	numurs	zibens (ģen. zibens)
evanģelījs	otrreiz	ŗāvēt (sausināt)
finances (nauda)	paraŗa (paradums)	
firziķis (pīcis)	pārraugs	

Salikteņu rakstība

1. Parasti, savienojot divus vārdus, pirmais vārds zaudē savu galotni, piemēram:
pirmā + diena — pirmdiena, svēts + vakars — svētvakars.
2. Bet divus vārdus raksta kopā arī ar pilnu locījumu galotni, ja šie vārdi savienojoties izsaka vienu jēdzienu (nozīmi). Piemēri:
acumērs, acumirkļis, brāļadēls, dzīvesbiedrs, galvaspilsēta, garastāvoklis, labasdienas (sveiciens), lietussargs, karaspēks, saulesbrālis (klaidonis), sievasmāte, skolasbiedrs, tautasdziesma (bet tautas deja), ugunsgrēks, ugunspuķe (gundega), Ziemassvētki (arī — Ziemsvētki) u.v.c.
Šādus vārdus lokot, galotni maina tikai otrais vārds:
nōm. kas? acumērs, skolasbiedrs, garastāvoklis;
ģen. kā? acumēra, skolasbiedra, garastāvokļa u.t.t.
3. Tomēr dažiem salikteņiem galotnes mainās locījumos abiem vārdiem. Piemēri:
nōm. kas? vecaistēvs, vecāmāte, labasdienas (daudzsk.);
ģen. kā? vecātēva, vecāsmātes, labudienu;
dat. kam? vecamtēvam, vecaimātei, labāmdienām u.t.t.
4. Kopā rakstāmi arī šādi salikteņi:
ikkatrs, ikkuŗš, ikviens;
nezkāds, nezkā, diezkā, diezcik;
neparko, nepavisam, nevis (tu, bet es ...);
palaikam, papildnam, paretam, pavisam;
5. Šķirti rakstāmi šādi vārdi:
kaut kas, kaut kuŗš, kaut kāds, kaut kad, kaut kur, kaut cik;
ik dienas (bet ikdiena — kopā), ik brīdi, ik rītu u.c.;
pa priekšu (vietas nozīmē — ej tu pa priekšu), bet kopā:
papriekšu (laika nozīmē — iesim papriekšu pie tevis).

S vai Z nenoteiksmē un divdabjos ar galotni -dams

Nenoteiksmē galotnes -t vai -ties priekšā z jāraksta tikai tad, ja darbības vārds pagātnes 3. personā beidzas ar -za (viņš lauza — lauzt). Citos gadījumos jāraksta s (nest, vest, sviest, dzēst u.c.).

Ja darbības vārds pagātnes 3. personā beidzas ar -sa (viņš nesa), tad divdabjos galotnes -dams priekšā jāraksta s (viņš nesa — nesdams, viņš plēsa — plēsdams u.c.). Citos gadījumos galotnes -dams priekšā jāraksta z (lauzdams, vezdams, mezdams, u.c.).

Lokot kādeņu galotnes pieskaņojas lietvārdiem.

Ja lietvārds ir vīriešu dzimtes, tad arī kādeņa galotne ir: -s vai -š.

Piemēram: liel s kok s, dziļ š ezer s.

Ja lietvārds ir sieviešu dzimtes, tad kādeņa galotne pieskaņojas un ir -a.

Piemēram: liel a māj a, dziļ a up e.

Kādeņa un lietvārda locīšana

	Vīriešu dzimte	Sieviešu dzimte
	Vienskaitlis	
Nōm. kas?	plats galds	plata josta
Ģen. kā (nav)?	plata galda	platas jostas
Dat. kam?	platam galdam	platai jostai
Akuz. ko (redzu)?	platu galdu	platu jostu
Instr. ar ko?	ar platu galdu	ar platu jostu
Lok. kur?	platā galdā	platā jostā
	Daudzskaitlis	
Nōm. kas?	plati galdi	platas jostas
Ģen. kā (nav)?	platu galdu	platu jostu
Dat. kam?	platiem galdiem	platām jostām
Akuz. ko (redzu)?	platus galdus	platas jostas
Instr. ar ko?	ar platiem galdiem	ar platām jostām
Lok. kur?	platos galdos	platās jostās

- a) Skatoties šajā tabulā vārdu galotnes, loki: skaists bērzs, skaista kļava (mutvārdiem)!
- b) Ieraksti šos vārdus teikumos: platā jostā, ar platu jostu, platu jostu.

Tautas tērps jāsaļož

Man uzdāvināja

Lielie raksti der tikai

- c) Uzraksti datīvā un instrumentālī šos kādeņus un lietvārdus: zils lakats, zila bloda!

Dat.?

Instr.?

16. -B

Kādeņu un lietvārdu locīšana

- a) Loci vienskaitlī un daudzskaitlī — skaists zirgs, skaista ~~puķe~~!
Raksti visu, kā iepriekšējā lappusē!

.....
.....?
.....?
.....?
.....?
.....?
.....?

.....
.....?
.....?
.....?
.....?
.....?
.....?

- b) Ieraksti šos vārdus pareizos teikumos — skaists zirgs, ar skaistiem zirgiem, skaista puķe, skaistu puķi.

Mūsu kaimiņam uz laukiem ir lauksaimniecība un arī

Puķu dobē uzdziedēja Grāmatā ir bildes ar

..... Vējš nolauza

- c) Uzraksti ģenitīvā un lokatīvā šos kādeņus un lietvārdus: augsts kalns, auksts laiks!

Ģen.?

Lok.?

Kādeņu un lietvārdu locīšana

17. -A

Lietvārdiem locījumos ir dažādas galotnes. Skaties 14. -A un 15. -A lappusē!

Bet kādeņiem galotnes ir citādas tikai vīriešu un sieviešu dzimtē. To ievēro!

Piemēri:

Nōm. kas? sald-s cukurs tumš-a māja Ģen. kā? sald-a cukura tumš-as mājas

sald-s auglis tumš-a egle sald-a augļa tumš-as egles

sald-s medus tumš-a nakts sald-a medus tumš-as nakts

un tā tālāk . . .

a) Loki kādeņus un lietvārdus: salds auglis, tumša nakts! Raksti kā iepriekšējā lappusē!

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

.....?

Lokātīvs dažreiz atbild arī uz jautājumu *k a d ?*

Piemēram: Vasarā (kad?) ir īsas nakts. Ziemā (kad?) ir auksts. Vakaros (kad?) kļūst vēss.

b) Ieraksti šos vārdus teikumā (ieraksti arī jautājumu un locījumu): Tumšā naktī.

..... (.....?) *n e s p ī d m ē n e s s .*

17. -B Kādeņu un lietvārdu locīšana

a) Ieraksti šos vārdus pareizos teikumos: locīt, locīšanu, locījums!

Mēs mācāmies lietvārdu un kādeņu

Ģenitīvus ir otrais Tagad es protu

..... lietvārdus un kādeņus.

b) Uzraksti datīvā un lokātīvā šos kādeņus un lietvārdus:
silta vasara, vēsa nakts. Lokātīvā lieto jautājumu — *k a d ?*

D a t?

L o k?

c) Ieraksti pēc kādeņiem un lietvārdiem jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

Siltai ziemai (kam? viensk. dat.) seko vēsa vasara (.....?

.....). Tumšā naktī (.....? redzam spožas zvaigznes

(.....?). Aukstā ziemā (.....? ir

jāizdod daudz naudas (kā? apkurei (.....?

.....). Vakarā (.....? mēs jūtamies noguruši. Jāņos

(.....? latvieši (.....? līgo.

* Ievēro! Kādeņiem vīriešu dzimtē vienskaitļa nōminātīvā *n e k a d* nav ga- *
* lotnē -is, bet vienmēr -s. Piemēram: dzidr-s gaiss, dzestr-s rīts. *

d) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus *vienskaitlī!*

Daudzskaitlis

Vienskaitlis

Nōm. kas? dzestri vēji

dzidri ūdeņi

nikni suņi

gudri vīri

taisni ceļi

smuidri bērzi

Ģenitīvu lieto pēc vārdiem: trūkst, vajag, nav (kā trūkst? kā vajag? kā nav?)

Piemēri: Bērnam trūkst pacietības (kā trūkst?). Māsai vajag naudas (kā vajag?). Man nav drosmes (kā nav?) ķert ar rokām peli.

Ģenitīvu lieto pēc vārdiem: daudz, maz, vairāk, mazāk.

Piemēri: Tēvam daudz darba (kā daudz?). Man maz naudas (kā maz?).

Ģenitīvu lieto, atbildot uz jautājumu — no kā? pēc kā?

Piemēri: Mēbeles gatavo no koka (no kā?). Zēns aizgāja pēc grāmatas (pēc kā?).

- a) Pārraksti šo gabaliņu un iekavās ieliktos vārdus veido ar pareizu galotni (ģenitīvā)!
 Mums visiem vajag (kā? — nauda). Man pietrūka (kā? — pacietība). Man nav (kā? — rakstulis). Šachistam vajag daudz (kā? — pacietība). Saulei ir daudz (kā? — siltums). Mēnesim ir maz (kā? — gaismas). Sīknaudu kaļ no (no kā? — niķelis). Mani sūtīja pēc (pēc kā? — piens). Visiem jācenšas pēc (pēc kā? — izglītība).

- b) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus ģenitīvā!

Nōm. kas? kupla liepa, sirms ozols, plats krūms

Ģen. kā (nav)?

Nōm. kas (ir)? vecs gailis, silts mētelis, salds medus

Ģen. kā (nav)?

Nōm. kas (ir)? gaŗa nakts, spoŗa saule, strauja upe

Ģen. kā (nav)?

18. -B

Ģenitīva lietošana

- a) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus ģenitīvā — vienskaitlī un daudzskaitlī!

Vienskaitlis

Nōm. kas? dziļš grāvis, plašs tirgus, augsts tornis

Ģen. kā (nav)?

Nōm. kas? zaļa drēbe, gaŗa svece, stāva klints

Ģen. kā (nav)?

Daudzskaitlis

Nōm. kas?

Ģen. kā (nav)?

Nōm. kas?

Ģen. kā (nav)?

- b) Pārraksti šo gabaliņu un iekavās ieliktos vārdus pārveido ģenitīvā!
Visiem augiem vajag (kā? — saule). Mums pietrūka (kā? — padoms). Man nav (kā? — cepure). Makā vēl ir daudz (kā? — nauda). Tēvam ir maz (kā? — laiks). Biezpienu iegūst no (no kā? — vājpiens). Dežurants aizgāja pēc (pēc kā? — krīts).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Koku mīkla. Ieraksti šo koku vārdus pareizās rūtīņās: alksnis, egle, bērzs, priede, apse, ozols, vīksna.

	P				
	Z				
	R				
	L				
	I				
	E				
	G				

- d) Šos vārdus pieraksti tiem ar pretēju nozīmi: skaļš, šaurs, tuvs, dziļš, tumšs, vājš!

tāls — sekls —

klusss — plats —

gaišs — stiprs —

Lietvārdu lokātīva galotnēs (vienskaitlī) ir gaŗi patskaņi: -ā, -ē, -ī, -ū.

Piemēri: (kur?) kokā, upē, šķīvī, pilī, ledū.

Kādeŗu galotnēs lokātīvā ir vienmēr gaŗais -ā.

Piemēri: (kur?) dziļā upē, lielā kokā, seklā šķīvī, biezā ledū.

- a) Pārraksti šo gabaliŗu un iekavās ieliktos vārdus pārveido lokātīvā!
- (Kur? — augsts koks) tupēja liels vanags. (Kur? — dziļa upe) dzīvo daudz zivju. Māmiņa ielēja viru (kur? — dziļš šķivis). Princese dzīvojot (kur? — grezna pils). Laiva bija iesalusi (kur? — biezs ledus).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Uzraksti šos kādeŗus un lietvārdus lokātīvā!

Nōm. kas? plašs dzīvoklis, biezs mētelis, augsts tornis

Lok. kur?

Nōm. kas? sirsnīga vēstule, spoŗa saule, liela aploksne

Lok. kur?

Nōm. kas? svaiga zivs, skaista pils, gaŗa nakts

Lok. kur?

- c) Ieraksti iekavās pēc katra kādeŗa un lietvārda: jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

Mēs iebraucām ar skolas autobusu (ar ko? viensk., instr.) biezā meŗā (.....?
). Bija silts laiks (.....? un vadītājs autobusu
 (.....?) pieturēja kuŗla koka (kā?) vēsā
 ēnā (.....?).

Otrs lokātīva jautājums ir **k a d ?**

Piemērs: Ziemā (kad?) laiks ir auksts. Vakarā (kad?) saule noriet.

- a) Ieraksti šos kādeņus un lietvārdus teikumos pēc jautājuma kad? (agrā pavasarī, vēlā rudēnī, vēlā vakarā, naktī).

Es atmodos (kad?) *no spālga pērkona grāviena.*

Ciemiņi atbrauca tikai (kad?) *Puķes sāk*

ziedēt jau (kad?) *Tēvam*

atvaļinājums būs tikai (kad?)

- b) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus lokātīvā, lietojot jautājumu kur? vai kad?

Nōm. kas? *vēls pavasaris,* *barga ziema,* *sausā vasara*

Lok.?

Nōm. kas? *skaidrs ūdens,* *zems sols,* *dziļš grāvis*

Lok.?

- c) Pieraksti šiem dzīvniekiem viņu raksturīgās īpašības! Izlieto šos kādeņus: veikls, bailīgs, draudzīgs, viltīgs, ļauns, nikns.

S u n s ir *K a ģ i s* ir

L a p s a ir *V i l k s* ir

Z a ģ i s ir *P ē r t i ģ i s* ir

- d) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda — jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

Pavasari (kad? viensk. lok.) *dienas* (.....?)

klūst arvien garākas, bet nakts (.....?).

Pavasara (kā?)

saulē (.....?)

ziedi (.....?)

atveras.

Lietvārdiem ar galotni -is jāmīkstina iepriekšējais līdzskanis vienskaitļa ģenitīvā un daudzskaitļa visos locījumos.

Piemēri: Nōm. kas? brālis, ģen. kā? brāļa; daudzskaitlī: brāļi, brāļu, brāļiem, brāļus, ar brāļiem, brāļos.

- a) Skatoties pēc vienskaitļa ģenitīva, loki šos vārdus visos daudzskaitļa locījumos!

Vienskaitlis

Nōm. kas? gulbis, lācis, cirvis, nazis

Ģen, kā (nav)? gulbja, lāča, cirvja, naža

Daudzskaitlis

Nōm. kas?

Ģen. kā?

Dat. kam?

Akuz. ko?

Instr. ar ko?

Lok. kur?

- b) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda: jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

Pavasari (.....?) gan cilvēki (.....?)
, gan meža (kā?) dzīvnieki (.....?)
 ir priecīgi. Ziemā (.....?) meža (.....?)
 dzīvniekiem (.....?) trūkst barības
 (kā?), Brieži (.....?) grauž krūmu (kā?
 mizu (.....?) un koku (.....?)
 pumpurus (.....?).

20. -B

Mīkstināti līdzskaņi

a) Skatoties pēc vienskaitļa ģenitīva, loki šos lietvārdus daudzskaitlī!

Vienskaitlis

<i>Nōm.</i> kas?	<i>spainis,</i>	<i>kurmī,</i>	<i>puisis,</i>	<i>briedis</i>
<i>Ģen.</i> kā (nav)?	<i>spaiņa,</i>	<i>kurmja,</i>	<i>puīša,</i>	<i>brieža</i>

Daudzskaitlis

<i>Nōm.</i> kas?	
<i>Ģen.</i> kā (nav)?	
<i>Dat.</i> kam?	
<i>Akuz.</i> ko?	
<i>Instr.</i> ar ko?	
<i>Lok.</i> kur?	

b) Ieraksti iekavās pēc lietvārda: jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

D a d z i s

Ceļa (kā?) *malā* (.....?) *aug kupls*
dadzis (.....?) . *Dadža* (.....?)
lapām (.....?) *ir asi dzeloņi* (.....?)
) . *Ar dzeloņiem* (.....?) *dadži* (.....?)
) *aizsargājas, jo ne cilvēkiem* (.....?) , *ne*
dzīvniekiem (.....?) *nepatīk asie dzeloņi* (.....?)
) . *Katram dzelonim* (.....?) *ir ļoti ass*
gals (.....?) , *ar ko tas iedzel.* *Iedzēluma* (kā?)
) *vietā* (.....?) *var sākties iekaisums* (.....?)
) . *Tāpēc cilvēki* (.....?) *un dzīvnieki*
 (.....?) *iet dadzim* (.....?) *apkārt*
ar līkumu (.....?) .

Galotņu vingrinājumi (Atkārtojums)

21. -A

 * *Ģenitīvu* lieto pēc vārdiem: trūkst, vajag, nav (man trūkst, vajag, nav
 * (kā?) naudas).

a) Pieraksti šiem lietvārdiem ģenitīva galotnes: ābols, dvielis, putniņš!

Man trūkst (kā?)

Man vajag (kā?)

Tev nav (kā?)

b) Pieraksti šos vārdus ar pareizo galotni: ola, maize, sāls (ģen. nemainās), zivs (nemainās)!

Man trūkst (kā?)

Tev vajag (kā?)

Viņai nav (kā?)

 * Ģenitīvs jālieto pēc vārdiem: daudz, maz, vairāk, mazāk (Man vajag vairāk
 * pacietības).

c) Pieraksti ģenitīva galotnes: sniegs, lietus (nemainās), migla!

Šogad bija daudz (kā?)

Šeit bija maz (kā?)

Man gribētos vairāk (kā?)

 * *Kādeņu* vīriešu dzimtes daudzskaitļa nōminātīva galotne ir -i (zaļi meži),
 * bet vienskaitļa nōminātīvā galotnes -i vietā jāraksta -s vai -š; *lietvārdiem*
 * arī -is, bet kādeņiem nekad nav galotne -is.

d) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus vienskaitlī!

Daudzskaitlis

Vienskaitlis

tumš-i vakar-i

gaiš-i rīt-i

slapj-i dviel-i

21. -B

Galotņu vingrinājumi

- a) Pieraksti šiem lietvārdiem ģenitīva galotnes: galds, skapis, krēsls, kaimiņš!

Mums nav (kā?)

Jums trūkst (kā?)

Tev vajag (kā?)

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem ģenitīva galotnes: mētelis, kakšs, spogulis, cepure!

Man nav (kā?)

Tev trūkst (kā?)

Man vajag (kā?)

- c) Pieraksti šiem lietvārdiem daudzskaitļa ģenitīva galotnes (-u): koki, krēsli, logi, puķes!

Jums ir daudz (kā?)

Mums ir maz (kā?)

Mums vajag vairāk (kā?)

Kaut būtu mazāk (kā?)

- d) Uzraksti šos kādeņus un lietvārdus vienskaitlī! Skaties iepriekšējā lappusē!

Daudzskaitlis

Vienskaitlis

droš-i zēn-i

plaš-i lauk-i

diž-i ozol-i

skal-i svilpien-i

skumj-i notikum-i

tukš-i mais-i

- e) Pieraksti zemāk uzrakstītiem kādeņiem blakus vēl divus līdzīgus kādeņus!
Izlieto šos kādeņus: mirdzošs, tūlīgs, gauss, spīdīgs!

lēns

spožs

D a t ī v u lieto pēc darbības vārdiem: dot, palīdzēt, ticēt, jautāt un citiem.
 Es dodu zīmuli (kam?) skolotājam — skolotājai.

- a) Pieraksti šiem lietvārdiem datīva galotnes: tēvs, brālis, tētis, māsa!

Es dodu ābolu (kam?)

Es palīdzu (kam?)

Es ticu (kam?)

Es jautāju (kam?)

- b) Pieraksti šiem lietvārdiem datīva galotnes: māte, draudzene, Dace, krustmāte!

Es devu dāvanu (kam?)

Es palīdzēju (kam?)

Es ticu (kam?)

Es jautāju (kam?)

D a t ī v u lieto pēc apstākļiem: blakus, garām, cauri, pretim.
 Māsa sēdēja blakus (kam?) mātei.

- c) Pieraksti šiem lietvārdiem datīva galotnes: mežs, ciems, birzs (-ij), migla.

Mēs gājām blakus (kam?)

Jums jāiet garām (kam?)

Mēs izgājām cauri (kam?)

- d) Ieraksti šos vārdus datīvā ar pareizu galotni (-ij) piemērotos teikumos: zivs, zoss, govs, pils, acs, valsts.

Zvīņas ir Skropstas ir Spārni ir Lieli logi ir

..... Ragi ir Armija ir tikai neatkarīgai

22. -B

Galotņu vingrinājumi

- a) Pieraksti šos lietvārdus ar datīva galotnēm (-am, -im, -ei, -ai): Ilmārs, Valdis, Maira, Dace!

Es palīdzu (kam?)

Viņš deva riekstus (kam?)

Mēs paklausījām (kam?)

Es ticu (kam?)

Tu jautāji (kam?)

- b) Pieraksti šos lietvārdus ar datīva galotnēm (-am, -im, -ai, -ei): tēvs, Uldis, māsa, māte!

Es pasniedzu maizi (kam?)

Es taupīju kaut ko (kam?)

Ēdiens jāpaglabā (kam?)

Es to pastāstīju (kam?)

- c) Izloki šos kādeņus un lietvārdus vienskaitlī un daudzskaitlī! (Skati 15. -A un 20. -A!)

Vienskaitlis

Nōm. kas? *stalts briedis,* *tumsa nakts*

Ģen. kā (nav)?

Dat. kam?

Akuz. ko (redzu)?

Instr. ar ko?

Lok. kur?

Daudzskaitlis

Nōm.?

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Lokātīvu lieto, atbildot uz jautājumu kur? (retāk kad?).
 Mēs dzīvojam (kur?) savā mājā. Šeit (kad?) ziemā bija daudz sniega.
 Lokātīvā — vienskaitlī pēdējais patskanis ir garš (kok-ā, māj-ā, zem-ē,
 nakt-ī), bet daudzskaitļa lokātīvā galotnes ir: -os, -ās, -ēs, -īs.
 Piemēri: (kur?) kokos, mājās, eglēs, pilīs.

- a) Pieraksti šos lietvārdus ar lokātīva galotni: treilers, māja, augstceltne, telts, vasarnīca!

Man patiktu dzīvot (kur?)

Es apciemoju draugu (kur?)

- b) Pieraksti šos lietvārdus ar vienskaitļa lokātīva galotni: pavasaris, ziema, rīts, vakars, nakts!

Es reiz dzirdēju pērkonu (kad?)

Kādreiz lietus lija (kad?)

Mēness spīd arī (kad?)

- c) Pieraksti šos lietvārdus ar daudzskaitļa lokātīva galotni (-os, -ās, -īs): pavasaris, ziema, rīts, vakars, nakts!

Pērkons rūc arī (kad?)

Lietus līst arī (kad?)

Mēness spīd arī (kad?)

- a) Uzraksti šos lietvārdus lokātīvā — vienskaitlī un daudzskaitlī!

Vienskaitlis

Nōm. kas? kalns, kurvis, liepa, zāle (augš)

Lok. kur?

Daudzskaitlis

Nōm. kas?

Lok. kur?

- b) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda: jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu! Vari skatīties 17. -B lappusē!

Skolēni (kas? daudzsk. nōm.) *uzkāpa kalnā* (.....?), *kur gulēja*
prāvs akmens (.....?). *No kalna* (.....?
) *varēja redzēt plašu apkārtni* (.....?). *Kalna*
 (.....?) *vienā pusē* (.....?) *bija koki*
 (.....?) *un krūmi* (.....?). *Kādā*
kokā (.....?) *bija vārnu* (.....?)
lizda (.....?). *Ap koku* (.....?) *li-*
doja daudz vārnu (.....?). *Kokiem* (.....?
) *jau bija izplaukušas kuplas lapas* (.....?), *kas vējā*
 (.....?) *drebēja*. *Kalna* (.....?) *no-*
gāzē (.....?) *mēs atradām daudz sēņu* (.....?
).

- c) Pieraksti šos mīklu atrisinājumus pareizām mīklām: atbalss, jātnieks uz zirga, deguns!

Divas galvas, divas rokas, četras acis, sešas kājas (.....).

Kas iet cilvēkam pa priekšu? (.....). *Kas runā visas valodas?*
 (.....).

Ir nedaudzi lietvārdi ar galotnēm: -us, -ns, -ss, kas lokāmi mazliet citādi.
Ar galotni -us tie ir: ledus, medus, lietus, krogus, alus, vidus, viltus, klepus,
kāsus, Mikus, Jēzus Kristus;
ar galotni -ns un -ss: ūdens, rudens, akmens, zibens, asmens un mēness
(pie debesīm).

Visiem šiem lietvārdiem (ar galotnēm: -us, -ns un -ss) vienskaitļa nōmi-
nātīvs un ģenitīvs ir v i e n ā d i .

Nōm. kas? medus, rudens, zibens, mēness.

Ģen. kā (nav)? medus, rudens, zibens, mēness.

- a) Pieraksti šos lietvārdus visos locījumos ar pareizām galotnēm: medus, lietus, klepus !

Vienskaitlis

Nōm. kas? l e d u s ,

Ģen. kā (nav)? l e d u s ,

Dat. kam? l e d u m ,

Akuz. ko? l e d u ,

Instr. ar ko? ar l e d u ,

Lok. kur? l e d ū ,

- b) Pieraksti šos lietvārdus visos locījumos pēc pirmā vārda parauga: rudens, akmens, zibens

Nōm. kas? ū d e n s ,

Ģen. kā (nav)? ū d e n s ,

Dat. kam? ū d e n i m ,

Akuz. ko? ū d e n i ,

Instr. ar ko? ar ū d e n i ,

Lok. kur? ū d e n ī ,

- c) Uzraksti divus teikumus: vienā iesaisti vārdu ledū (lok.) un otrā — ar ūdeni (instr.)!

.....

.....

a) Ieraksti iekavās pēc katra lietvārda: jautājumu, viensk. vai daudzsk. un locījumu!

Rudenī (.....?) *parasti līst daudz lietus* (kā?
.....). *Lietus* (.....?) *ūdens* (.....?
.....) *iesūcas zemē* (.....?) *vai arī ietek grāvjos* (.....?
.....) *un upēs* (.....?). *Sākoties ziemai*
(.....?), *upes* (.....?) *un ezeri*
(.....?) *aizsalst ar ledu* (.....?).
Ledū (.....?) *parasti iesalst ūdens* (.....?
.....) *zāles* (.....?) *un koku* (.....?
.....) *nolauztie zari* (.....?).
Gaišās naktīs (.....?) *spīd mēness* (.....?
.....). *Mēness* (.....?) *gaismā* (.....?
.....) *koki* (.....?) *met ēnas* (.....?
.....). *Negaisa* (.....?) *laikā* (.....?
.....) *zibeņo zibens* (.....?). *Pēc zibens* (.....?
.....) *uzzibsnīšanas* (.....?) *seko pērkona*
(.....?) *grāviens* (.....?). *Cilvēki*
(.....?) *un dzīvnieki* (.....?) *ne-*
baidās zibens (kā?), *bet gan no pērkona* (.....?
.....).

b) Uzraksti šiem lietvārdiem vienskaitļa ģenitīvus!

Nōm. kas? *l i e t u s , v i l t u s , m ē n e s s , a s m e n s*

Ģen. kā?

Kādeņu un lietvārdu locīšana (Atkārtošana)

25. -A

a) Loki šos vārdus vienskaitlī un daudzskaitlī visos locījumos!

Vienskaitlis

Nōm.....? agrs pavasaris, sauss rudens

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Daudzskaitlis

(Uzraksti arī locījumus un jautājumus!)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Vienskaitlis

Nōm.....? klusa nakts, kupla egle

.....

.....

.....

.....

.....

- a) Pārraksti šo gabaliņu un pārveido lietvārdu nōminātīva galotnes (iekavās) pareizā locījuma!

(Pavasaris — kad?) daba atdzīvojas no (ziema — kā?) miega. (Mežs — kā?) (koki — kam?) izplaukst zaļas lapas, bet (augļi — kā?) (koki — kam?) arī ziedi. (Lauki — kur?) uzzied daudz (puķes — kā?). (Saulē — kā?) siltums atmodina daudz (kukaiņi — kā?), un gaiss — kur?) lido daudz skaistu (tauriņi — kā?) , meklējot saldo (medus — ko?). (Pavasaris — kad?) arī (cilvēks — kā?) prāts ir jautrāks un priecājas par (daba — kā?) (atmoda — ko?).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Izraksti atsevišķi putnus, zivis un kukaiņus (insektus): ods, tauriņš, līdaka, gulbis, silķe, bezdelīga, maijvabole, asaris, zoss, pīle, dzērve, valzivs, forele, muša, lapsene, sienāzis, bite, kamene, zutis, lasis, vārna, zobenzivs, zvirbulis, balodis.

Putni :

.....

Zivis :

.....

Kukaiņi (insekti) :

.....

.....

Lai droši zinātu, kāds līdzskanis jāraksta vārda galotnē, vārds jāpārveido daudzskaitlī. Tad sadzirdam skaidri pareizo līdzskani.

Piemēri: drau(k)s — draugi, na(k)s — nagi.

a) Uzraksti šos lietvārdus un kādepus vispirms daudzskaitlī, tad vienskaitlī!

g vai k	Daudzskaitlis	Vienskaitlis
zir? s		
spo? s		
vai? s		
lo? s (mājas)		
lo? s (sīpolu)		
lo? s (riņķa daļa)		
ra? s		
sar? s		
drau? s		
lai? s		
žo? s (sēta)		
snie? s		
jo? s		
svai? s		
mai? s		
smā? s		
slai? s		
lī? s		
smal? s		

26. -B

Vārdu pareizrakstība

a) Uzraksti šos lietvārdus un kādeņus vispirms daudzskaitlī, tad vienskaitlī!

b vai p	Daudzskaitlis	Vienskaitlis
<i>z o ? s</i> (mutē)		
<i>l o ? s</i> (dzīvnieks)		
<i>r o ? s</i>		
<i>s t a ? s</i>		
<i>a p ģ ē r ? s</i>		
<i>s k o ? s</i> (taupīgs)		
<i>l a ? s</i>		
<i>r a i ? s</i> (cimds)		
<i>s l ī ? s</i> (uz leju)		
s vai z		
<i>d ā r ? s</i>		
<i>m a ? s</i> (sīks)		
<i>s a u ? s</i> (izžuvis)		
<i>b i e ? s</i>		
<i>m a i ? s</i> (kule)		
<i>k l u ? s</i> (mierīgs)		
<i>b ē r ? s</i> (koks)		
š vai ž		
<i>m e ? s</i> (koki)		
<i>s v e ? s</i> (nepazīts)		
<i>g a i ? s</i> (rīts)		
<i>t u k ? s</i> (trauks)		
<i>s p o ? s</i> (spīdīgs)		

Kādeņu un lietvārdu locīšana

27. -A

- a) Loki šos kādeņus un lietvārdus! Skati 14. -A un 16. -A lappusi!
Vienskaitlis

Nōm. k a s ? d z i l š g r ā v i s , d z i l a u p e

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Daudzskaitlis

Nōm. k a s ?

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

- b) Pieraksti šos lietvārdus ar vienskaitļa lokātīva galotni: ozols, egle, tornis, eikalipta, apse, klints.

Zibens iespēra (kur?)

.....

- c) Pieraksti šos kādeņus citiem apakšējiem kādeņiem, kuņiem ir līdzīga nozīme: krāšņs, tūlīgs, gauss, mudīgs, žīgls, glīts.

s k a i s t s —

ā t r s —

l ē n s —

- a) Loci šos kādeņus un lietvārdus! Vari paskatīties 15. -A un 24. -A lappusē. Uzmanies ar ģenitīvu!

Vienskaitlis

Nōm. k a s ? b i e z s l e d u s , t u m š a n a k t s

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Daudzskaitlis

Nōm.?

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Vienskaitlis

Nōm. k a s ? v ē s s l i e t u s , l a b a s i r d s

Ģen.?

Dat.?

Akuz.?

Instr.?

Lok.?

Vārdu šķiru noteikšana

28. -A

- a) Pēc katra vārda iekavās ieraksti, kas tā ir par vārdu šķiru! Lieto šādus saīsinājumus: lietu., kād., skaitl., vietniek. v., darb. v., apst., priev., saikl., izsauks. v.
Paskaties 1. -A un 1. -B lappusē un gramatikas grāmatā no 38. - 46. lappusei!

P ē c l i e t u s

Pēc (.....) *lietus* (.....) *no* (.....) *vecā* (.....) *bērza* (.....)
ilgi (.....) *pilēja* (.....) *lielas* (.....) *lietus* (.....) *lāses*
(.....). *Kuplajā* (.....) *zālē* (.....) *bija* (.....) *vēsa*
(.....) *rasa* (.....). *Kad* (.....) *uzspīdēja* (.....) *silta*
(.....) *saule* (.....), *rasa* (.....) *pamazām* (.....) *izžuva*
(.....). *Sāka* (.....) *arī* (.....) *lidot* (.....) *tauriņi*
(.....) *un* (.....) *sīkie* (.....) *kukainīši* (.....).

- b) Uzraksti visas nedēļas dienas! Paraugies (paskaties) 2. -A lappusē!

.....
.....

- c) Uzraksti visus gada mēnešus pēc kārtas! Vari paraudzīties 2. -A lappusē!

.....
.....
.....

- d) Cilvēkam var būt šādas rakstura īpašības: kūtrs, lēns, gauss, centīgs, slinks, godīgs, laipns, ļauns, viltīgs, taupīgs, apzinīgs.

Cilvēka labās rakstura īpašības ir šādas:

.....

Cilvēka nelabās rakstura īpašības ir šādas:

.....

- a) Sašķiro šos vārdus pēc gramatiskās nozīmes vārdu šķirās: kokle, vēss, otrais, tu, mācīties, šodien, uz, un, ai, baltums, dusmas, vai, re, ka, bet, pie, zem, pērn, pēkšņi, gods, netikums, osa, rēns, prāvs, simts, desmit, kas, kuŗš, tēmēt, augšā, pulksten, labi, mans, pirmais, smaržīgs, mazgāšanās, censties, vienpadsmit, pieci, ķērt, latviski, savs, sestais, aušīgs, siltums, gards, piektais, klau, jo, aiz, vai!, arī, līdz, šeit, kladzināt, šis, zviegt, pastaiga, remdens, pogāt, virs, lai, smīdināt, sūrs, ikšķis, sāļš, simtais, manējais, kāds, saukt, sen, parīt, liess, tāds, es, slaucīt, gar, starp, kaut, ja, dēļ, tāpēc, vau-vau, caur, kukū, viens.

Lietvārdi (Substantīvi 10):

.....

Kādeņi (Adjektīvi 10):

.....

Skaitļeņi (Numerāļi 10):

.....

Vietniekvārdi (Pronōmeni 10):

.....

Darbības vārdi (Verbi 10):

.....

Apstākļeņi (Adverbi 10):

.....

Prievārdi (Prepozīcijas 10):

.....

Saikļi (Konjunkcijas 10):

.....

Izsauksm vārdi (Interjekcijas 6):

.....

Latviešu valodā ir ... lokāmās un ... nelokāmās vārdu šķiras.

